

seria
BEZDROŻA
CLASSIC

Bezdroża

Bośnia i Hercegowina

W bałkańskim tygłu kultur

ERGO
HESTIA®

Ubezpieczenie
w podróży

Autorzy przewodnika: Krzysztof Bzowski, Ewa Tyszkiewicz

Dziękujemy też autorom, których uwagi i teksty wykorzystano podczas przygotowania przewodnika: Zuzannie Brusić, Dominice Ćosić, Krzysztofowi Dopierale, Michałowi Jureckiemu, Radosławie Olewicz, Blance Szywalskiej, Marii Złonkiewicz.

Redaktor prowadzący: Maciej Żemojtel

Redakcja: Dagmara Małysza

Źródło pochodzenia danych kartograficznych:

© OpenStreetMap contributors; www.opendatacommons.org/licenses/odbl

Zdjęcie na okładce: Mostar, Stary Most; © Fotokon | Shutterstock.com

Projekt okładki: hotmedia Jan Paluch

Skład: Jan Szczurek

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli. Autorzy oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorzy oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bebos1>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie I

ISBN: 978-83-283-3110-5

Copyright © Helion, 2017

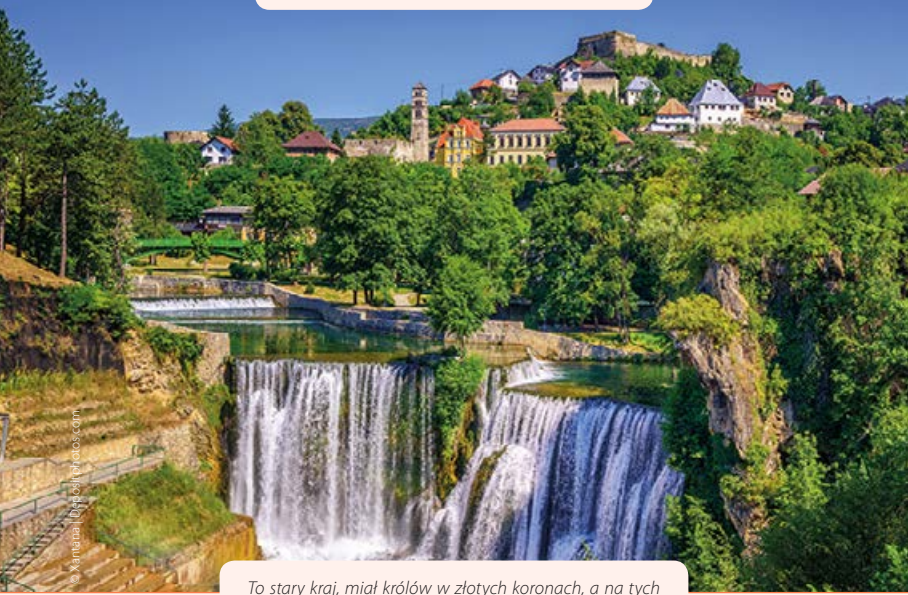
- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**

- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- Nasza społeczność**

Krzysztof Bzowski
Ewa Tyszkiewicz

Bośnia i Hercegowina

W bałkańskim tygłu kultur

To stary kraj, miał królów w złotych koronach, a na tych koronach widniały lilie, i rycerzy z szablami w rękach, zamki strzeżone przez wrota i wieże. Bośnia to mały kraj, można ją schować w kieszeni. Żyją w niej ludzie o otwartych sercach. Bośnia to ziemia, z której nie ma już dokąd uciec, chyba że w górę, do gwiazd. Bośnia to kamienny gaj. Drzewo owocowe przy drodze, które każdego roku daje owoce, ale nie zdąża dojrzeć.

Nenad Veličković, Koczownicy,
przekł. D. Jovanka Ćirić

Kup książkę

Poleć książkę

Niezbędnik turysty

zawsze pod ręką

Polskie placówki dyplomatyczne

Ambasada RP w Bośni i Hercegowinie, Sarajewo,
ul. Višnjik 20;

☎ +387 33 290500, tel. dyżurny:
+387 61899974;

🌐 www.sarajewo.msz.gov.pl

Elektryczność

Sieć elektryczna w Bośni i Hercegowinie, podobnie jak w Polsce, przesyła prąd o napięciu 230 V i częstotliwości 50 Hz; gniazdk elektryczne są również takie same.

Strefa czasowa

Bośnia i Hercegowina leży w tej samej strefie czasowej co Polska.

Ważne telefony

Policja: **122**

Straż pożarna: **123**

Pogotowie: **124**

Pomoc drogowa:

1282 (Federacja); **1288** (Republika Serbska)

Uniwersalny numer alarmowy: **112**

Numery kierunkowe

do Polski: **+48 (0048)**

do Bośni i Hercegowiny:

+387 (00387)

Przelicznik walut

Walutą obowiązującą jest marka zamienna (konwertibilna marka, BAM), która dzieli się na 100 fenigów. Kurs marki względem euro jest stały:
1 EUR = 1,9558 BAM.

W wielu miejscach masowo odwiedzanych przez turystów w powszechnym użyciu jest także euro, choć formalnie jest to zabronione.

Przepisy drogowe

➤ Polskie prawo jazdy jest honorowane. Konieczne jest posiadanie tzw. zielonej karty.

➤ Dozwolone prędkości: 50 km/godz. w terenie zabudowanym, 80 km/godz. poza terenem zabudowanym, 100 km/godz. na autostradach.

➤ Dopuszczalny poziom alkoholu we krwi: 0,3 promila. UWAGA! Kierowców w wieku poniżej 21 lat oraz legitymujących się prawem jazdy krócej niż 3 lata obowiązuje bezwzględna trzeźwość.

➤ Przez cały rok obowiązuje nakaz jazdy z włączonymi światłami mijania oraz z zapiętymi pasami bezpieczeństwa (dotyczy to wszystkich osób podróżujących w samochodzie), ponadto w okresie 15 XI–15 IV należy jeździć na oponach zimowych, a przy opuszczaniu pojazdu poza terenem zabudowanym obowiązkowe jest używanie kamizelki odblaskowej.

Kup książkę

Poleć książkę

Turystyczny savoir-vivre

- W rozmowach z mieszkańcami kraju warto powstrzymać się od poruszania tematów drażliwych, przede wszystkim związanych z kwestiami etnicznymi, stosunkami pomiędzy poszczególnymi narodowościami zamieszkującymi kraj, jak i z tematami historycznymi (zwłaszcza dotyczącymi ostatniej wojny), religijnymi i politycznymi.
- Wspominając o nieznaności języka, warto mówić o języku „waszego kraju”, czy też „waszego języka”, nie wdając się w niuanse, czy chodzi tu o język bośniacki, chorwacki czy serbski (wszystkie bardzo do siebie zbliżone).
- Do cerkwi i meczetów mężczyźni powinni wchodzić z zakrytymi ramionami, w spodniach za kolana oraz bez nakrycia głowy, a kobiety z zakrytymi ramionami, w spódnicach za kolana oraz z nakrytą głową; do meczetów wszyscy powinni wchodzić bez butów. Nie należy wchodzić do cerkwi i kościołów w czasie trwania nabożeństw, a do meczetów w porze modlitw.
- Fotografowanie kogokolwiek bez jego zgody jest niewskazane – dotyczy to szczególnie tradycyjnie ubranych kobiet muzułmanek, a zwłaszcza tłumnie przybywających do Sarajewa turystów arabskich.
- W parkach narodowych i rezerwach należy przestrzegać zakazów i zasad poruszania się po terenie chronionym.

UWAGA!

Absolutnie nie wolno wchodzić na tereny oznaczone tabliczkami „Pazi mine!” (uwaga miny), jak też do opuszczonych budynków i ruin, o ile nie są udostępnione do zwiedzania.

Kup książkę

Zagrożenia

- W dużych miastach: drobna przestępczość.
- Na drodze: częste łamanie przepisów drogowych przez miejscowych kierowców, parkowanie w dowolnych miejscach itp.
- W górach: gwałtowne załamania pogody, trudności terenowe i orientacyjne, agresywne psy pasterskie, miny przeciwpiechotne.
- Wciąż, mimo upływu ponad 20 lat od konfliktu zbrojnego, **zagrożeniem pozostają miny**, i to nie tylko w miejscach oznaczonych tabliczkami „Pazi mine!” (uwaga miny). Na terenach słabo zaludnionych, a zwłaszcza w okolicach opuszczonych miejscowości, należy trzymać się dróg i oznaczonych szlaków. Bezwzględnie nie należy wchodzić do opuszczonych i zrujnowanych domów!

Przydatne zwroty

1 jedan	7 sedam
2 dva	8 osam
3 tri	9 devet
4 četiri	10 deset
5 pet	100 sto
6 šest	1000 tisuća/hiljada
tak / nie.....da / ne	
dzisiaj dobrydobro jutro (rano), dobar dan	
dobry wieczórdobro veče	
do widzeniadoviđenja	
dobranoc..... laku noć	
dziękuję.....hvala	
przepraszam.....oprosti / izvini	
nie rozumiemne razumijem	
ile to kosztuje?.....koliko košta?	
gdzie jest...?.....gdje se nalazi...?	
szukam noclegutražim noćenje	
pomocy!..... upomoći!	

Poleć książkę

Bośnia wschodnia

0 20 km

PLANY MIAST

★ Zobacz koniecznie

✱ Warto zobaczyć

Bośnia wschodnia

Znaczna część wschodniej Bośni to górskie pustkowia, porośnięte lasami i pocięte kanionami, rozciągające się wzdłuż rzeki Driny, którą na długim odcinku biegnie granica z Serbią. Tam też, na południowo-wschodnich krańcach Bośni, przy granicy z Czarnogórą wznoszą się najwyższe w kraju masywy górskie, które znalazły się pod ochroną w Parku Narodowym Sutjeska. Rzeka Drina na długich odcinkach płynie głębokimi kanionami i skalistymi wąwozami. Warto pomyśleć o udziale w raftingu na jej górskich wodach lub jeszcze lepiej: o raftingu na jej dopływie, rzece Tarze, której część sławnego kanionu (pozostającego głównie w granicach Czarnogóry) leży na granicy Bośni. Także we wschodniej części Bośni znajduje się jeden z najsłynniejszych zabytków w kraju – stary turecki most na Drinie w Višegradzie, wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Smutnym świadectwem niedawnej przeszłości jest wielki cmentarz ofiar masakry w Srebrenicy – nie jedyne wstrząsające wydarzenie, jakie miało tu miejsce podczas wojny w Bośni, jednak jedyne w tak znaczący sposób upamiętnione.

W północnej i środkowej części regionu krajobrazy nie są tak spektakularne jak na wschodzie, choć i tu nie brak pięknych miejsc, jak chociażby Park Krajobrazowy Tajan czy przełom rzeki Bośni koło Vranduku. Tu również zwiedzić można kilka ciekawych zabytków, związanych z historią

✚ **Višegrad** (s. 237) – miasteczko znane ze starego tureckiego mostu, wpisanego na Listę UNESCO i uwiecznionego w powieści noblisty Ivo Andrića *Most na Drinie*

✚ **Park Narodowy Sutjeska** (s. 210) – największy w kraju park narodowy rozciąga się przy granicy z Czarnogórą; obejmuje głęboki kanion rzeki Sutjeski i imponujące wysokogórskimi krajobrazami wapienne masywy z najwyższym szczytem kraju Magliciem

✚ **Srebrenica** (s. 226) – miejsce to powinny odwiedzić wszystkie osoby zainteresowane historią najnowszą. Srebrenica okryła się niechlubną sławą jako miejsce dokonanej przez armię serbską masakry niemal 8 tys. muzułmanów; dziś tę zbrodnię przypomina wielki cmentarz w Potočari

✚ **Tešanj** (s. 228), **Maglaj** (s. 207), **Doboj** (s. 196) i **Vranduk** (s. 244) – miejscowości słynące ze swych średniowiecznych zamków, położone w dolinie Bośni (lub jej bezpośrednim sąsiedztwie), reklamowanej jako Dolina Zamków; w Maglaju i Tešanju można zobaczyć także zabytki z epoki osmańskiej

średniowiecznego królestwa Bośni – mowa o zamkach wznoszących się ponad doliną Bośni i w jej okolicy, w takich miejscowościach jak Vranduk, Maglaj, Tešanj, Doboj i Gradačac, a także o potężnym zamku Srebrenik w okolicach Tuzli. Są tu oczywiście także inne zabytki oraz kontrowersyjne i tajemnicze „bośniackie piramidy” koło miasta Visoko.

Kup książkę

Poleć książkę

Doboj

 27 tys.

W dolinie rzeki Bośni, przy jednej z głównych tras od Sarajewa leży nieduże miasto u stóp stromego wzgórza z twierdzą. Strategicznemu położeniu – naprzeciwko ujścia do Bośni rzeki Sprečy oraz w sąsiedztwie połączenia z pierwszą z tych rzek płynącej z południowego zachodu Usory – zawdzięcza Doboj swe duże historyczne znaczenie. I choć miasteczko nie jest specjalnie interesujące, to warto się tu zatrzymać, by zwiedzić jedną z kilku ważnych twierdz w dolinie Bośni – czasem zwanej mocno na wyrost Doliną Zamków.

Historia

Strategiczne znaczenie szlaku doliny Bośni docenili Rzymianie, którzy w tej okolicy usytuowali warowny obóz, a obok niego rozwinęła się osada. Prawdopodobnie w XIII w. powstał zaczątek najpierw kamiennego zamku, potem twierdzy królewskiego rodu bośniackiego Kotromaniców. Doboj często był widownią walk pomiędzy władcami węgierskimi a siłami bośniackimi. Podczas wyprawy króla węgierskiego Zygmunta z dynastii Luksemburgów do Bośni – w której wziął udział Zawisza Czarny pozostający na służbie Zygmunta – podobno właśnie w Doboju stracono z rozkazu monarchy 170 bośniackich możnowładców. W 1415 r. pod twierdzą rozegrała się duża bitwa między Węgrami a oddziałami bośniacko-tureckimi, które wyszły z tej batalii zwycięskie. Ostatecznie w 1490 r. twierdza wpadła w ręce Turków osmańskich, którzy pozostali tu aż do 1878 r.

Podczas I wojny światowej wojskowe władze austro-węgierskie zorganizowały w Doboju obóz internowania dla blisko 50 tys. osób narodowości serbskiej.

Natomiast podczas wojny w Bośni miasto zostało zajęte przez siły serbskie, które dokonały czystek etnicznych na dużą skalę – przed wojną mieszkało tu ok. 40% Boszniaków, 39% Serbów oraz 13% Chorwatów. Przez całą wojnę, aż do 1995 r., Doboj był jednak regularnie ostrzeliwany (a przez to bardzo zniszczony) przez siły chorwacko-bośniackie, zajmujące okoliczne tereny. W wyniku porozumienia w Dayton, kończącego wojnę, Doboj znalazł się w Republice Serbskiej wraz z wrzynającym się w obszar Federacji Bośni i Hercegowiny klinem, z górami Ozren na południowy wschód od miasta. Do miasta i okolic wróciła część wygnanej ludności muzułmańskiej – obecnie Boszniacy stanowią tu 21% mieszkańców, a resztę niemal wyłącznie Serbowie. W 2014 r. miasto zostało dotknięte straszną powodzią. Spowodowała ona m.in. wielkie osuwiska, a jedno z nich odsłoniło masowe groby Muzułmanów bośniackich zabitych w czasie ostatniej wojny.

Warto zobaczyć

Na wzgórzu, dominującym od strony północnej nad miastem, wznoszą się okazałe **ruiny zamku Dobojska tvrđava**. Zbudowany w XIII w. w miejscu drewnianoziemnych umocnień kamienny zamek Kotromaniców został rozbudowany przez Turków po 1476 r., gdy znalazł się ostatecznie w granicach imperium osmańskiego. Strategiczne znaczenie sprawiło, że w toku licznych wojen twierdza otoczona dwoma pierścieniami murów z masywną basztą była podobno aż osiemnastokrotnie (!) atakowana. Odbudowana po zniszczeniach w latach 90. ubiegłego wieku, była przez pewien czas udostępniana do zwiedzania, ale obecnie jest zamknięta. Szkoda, bo jest dobrym punktem widokowym.

Tuż poniżej wzgórza zamkowego rozciąga się dawna **čaršija**. Wiele tu zniszczonych

Kup książkę

Poleć książkę

i opuszczonych domów, choć sporo też się remontuje, bo do miasta wróciła część wygnanych właśnie z tej dzielnicy mieszkańców narodowości boszniackiej. Naprzeciwko wejścia do zamku odrestaurowano niedawno zniszczony w czasie wojny w Bośni **meczet Selimija**. Wzniesiony z rozkazu sułtana Selima w latach 1520–28 miał służyć załozce wojskowej zamku. Wielokrotnie niszczone, ostatni raz w 1992 r., został w obecnej formie otwarty w 2004 r. Drugi meczet w Doboju działa w dolnej części miasta, w pobliżu wiodącej do zamku ulicy Pop Ljubina. To **meczet Trnjak** (Trnjak džamija, ul. Oslobodilačka 1), który pierwotnie powstał w 1756 r., jednak obecna budowla, również odnowiona w 2004 r., zupełnie go nie przypomina – i jest dość szpetna. W pobliżu stoi **synagoga**, zbudowana pierwotnie w 1874 r., starannie odnowiona w 2003 r. Dziś mieści się tu żydowskie centrum kultury **Jevrejski kulturni centar „Bejt Šalom”** (ul. Kralja Aleksandra 195), a zarazem jest to wciąż czynna świątynia

miejscowej, bardzo nielicznej społeczności żydowskiej.

W centrum miasta działa niewielkie **Muzeum Regionalne** (Regionalni muzej, ul. Vidovdanska 4, ☎ +387 53 227220, 📷 pn.–pt. 7.00–16.00, sb. 10.00–14.00, 2 KM). Zorganizowano w nim ekspozycje: archeologiczną, historyczną i etnograficzną.

📍 Dojazd i orientacja

Doboj jest ważnym węzłem komunikacyjnym w środkowej Bośni. Od granicy chorwackiej w Šamacu prowadzi tu szosa M-17, wiodąca następnie na południe do Zenicy oraz autostrady z tego ostatniego miasta na południe do Sarajewa. Przez miasto przebiega również trasa ze wschodu na zachód – od granicy serbskiej w Zvorniku przez Tuzłę do Doboju i następnie dalej do Banja Luki. Obecnie w kierunku Banja Luki można jechać również nową autostradą, odbijającą od trasy M-17 około 12 km na północ od Doboju, i prowadzącą na razie tylko do miasta Prnjavor. W centrum parkowanie jest płatne: 1 KM/godz., pn.–sb. 7.00–18.00, są parkomaty. Z niewielkiego dworca autobusowego, zlokalizowanego obok dużego skrzyżowania ze światłami, skąd

foto: K. Brzowski

Ruiny zamku Dobojska tvrđava

Kup książkę

Poleć książkę

z głównej trasy skręca się do centrum w ul. Svetog Save, można złapać autobusy do Banja Luki (kilkanaście dniennie), Fočy, Maglaja i Zenicy (kilka dniennie), Sarajewa (do głównego dworca i do dworca Istočno Sarajevo w Lukavicy), Tešanja (do 6 dniennie), Tuzli (co godzinę w ciągu dnia), Trebinje, Višegrada oraz Šamaca na granicy z Chorwacją, a nawet bezpośrednio do Budwy i Kotoru w Czarnogórze. Są również bezpośrednio autobusy do Belgradu oraz Zagrzebia i Splitu. Po wschodniej stronie Bośni (w prawo za mostem) zlokalizowany jest dworzec kolejowy – Doboj jest ważnym węzłem kolejowym. Pociągami można jechać do Banja Luki, Sarajewa, do stacji Petrovo Novo na trasie do Tuzli oraz do samej Tuzli i Zagrzebia.

Od skrzyżowania na głównej szosie obok mostu przez Bošnję (pierwszy most jadąc od południa, a drugi od północy) do centrum miasta obok dworca autobusowego prowadzi ul. Svetog Save. Wiedzie ona do skrzyżowania z ul. Kneza Lazara/Nemanjina obok dużego skweru (Park narodnih heroja). To ściśle centrum. Udając się do zamku, trzeba iść dalej prosto i skręcić w prawo w następną przecznicę (ul. Kralja Aleksandra), a potem w lewo po skosie w wiodącą do góry prosto pod twierdzę ul. Pop Ljubina.

Noclegi i wyżywienie

W centrum miasta stoi tylko odnowiony i bardzo drogi **Hotel Park** (ul. Knaza Lazara 2, ☎ +387 53 200810,

📧 www.hotelparkdoboj.com; dwójka od 144 KM). Nieco taniej jest w mniejszym hotelu **Integra** (ul. Vidovdanska 61a, ☎ +387 53 224274, 📧 www.hotelintegra.com; dwójka 110 KM) na południowych obrzeżach miasta. Znacznie taniej jest w motelach przy drogach wylotowych: **Restoran-prenočište Amer Pie** (☎ +387 63 155203, 📧 www.amer-pier.com, dwójka 50–60 KM) znajduje się na uboczu, około 4 km za miastem w pobliżu szosy do Tuzli, tuż nad rzeką Sprečą; **Motel Magistrala** (☎ +387 53 221902, 📧 www.magistrala.com, dwójka 70 KM) bezpośrednio przy samej szosie w stronę Sarajewa, 3 km na południe od miasta. Wszystkie obiekty noclegowe oferują wyżywienie w swoich restauracjach. W centrum miasta można poza tym zjeść w kilku lokalach, np. **Roštijnica Flamingo** (przy skwerze u zbiegu ul. Nemanjina i Kralja Aleksandra, typowe dania mięsne z rusztu). Tanio jest w barze **Doboj-ske Pite/Ćevapi** (róg Sveto Save i Cara Dušana, na wynos i na miejscu). Na skrzyżowaniu ul. Sveto Save i Nemanjina jest duży sklep spożywczy Konzum.

Okolice

W niewysokich górach Ozren, rozciągających się na południowy wschód od Dobaju, włączonych w granicę Republiki Serbskiej, w kotlinie otoczonej zalesionymi górami

Monaster Ozren pw. św. Mikołaja

foto: K. Bzowski

znajduje się jeden z najważniejszych w Bośni prawosławnych klasztorów – **monaster Ozren**. To ustronne miejsce, do którego mnisi prawosławni przybyli prawdopodobnie w 2. poł. XVI w. – pierwsza wzmianka historyczna o klasztorze pochodzi z 1587 r. Monaster nosi wezwanie św. Mikołaja, a fundatorem miał być serbski patriarcha Makarije Sokolović, brat lub kuzyn sławnego wielkiego wezyra Mehmeda-paszy Sokolovicia. Ludowa tradycja, jak w przypadku bardzo wielu serbskich monasterów, wiąże jednak założenie klasztoru z czasami potęgi średniowiecznego państwa serbskiego w okresie panowania dynastii Nemaniczów – według niej monaster Ozren założył król Dragutin, który opanował północno-wschodnią Bośnię w latach 1284–1316, lub nawet protoplasta dynastii Stefan Nemanja.

Prosta, kamienna cerkiew z wieżą na osi i centralną kopułą wzniesiona jest z kamienia i układem przypomina świątynie stylu raszkańskiego, budowane właśnie w okresie Nemaniczów, jednak wiele wybudowanych cerkwi w XVI w. naśladowało właśnie ten styl. Wnętrza pokrywają resztki fresków z XVII w. Niewiele z nich pozostało, bowiem od czasu wojny Turcji osmańskiej z Ligą Świętą w latach 1683–99 klasztor był zniszczony, przetrwała jedynie cerkiew, a władze tureckie nie zgadzały się aż do 1842 r. na jej naprawę.

Dojazd

Klasztor leży w górach, około 30 km na południowy wschód od Doboju. Z szosy M-4 w kierunku Tuzli trzeba skrócić w prawo obok miasta Gračanica w stronę wioski Petrovo. Za mostem przez rzekę Spreča należy kierować się w lewo wzdłuż doliny rzeki do Petrova, oddalonego od skrzyżowania o 8 km, a stamtąd w prawo w głąb górskiej doliny – do klasztoru pozostaje już tylko 6 km, ale po drodze nie można przegapić oznaczonego drogowskazem odbicia w lewo. Komunikacją publiczną można

dotrzeć tylko do Petrova (z Doboju jeżdżą tu pociągi oraz autobusy), dalej jednak pozostaje czekanie na okazję lub marsz piechotą.

Foča

 12 tys.

Piękne położenie Fočy – w głębokiej dolinie Driny pośród masywów górskich pogranicza Bośni i Hercegowiny i Czarnogóry, blisko górskich pustkowi Parku Narodowego Sutjeska oraz kanionu Tary, a nawet czarnogórskiego Durmitora – mogłoby przyciągać do miasta tłumy turystów, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę dawne jego znaczenie. Niestety, w toku wojny w końcu ubiegłego wieku miasto „oczyszczono” nie tylko z nieserbkiej ludności, ale też pamiątek epoki osmańskiej.

Miasto, nazywane przez Serbów Srbinje (czyli dosłownie ‘miejsce Serbów’), ma bardzo skomplikowaną i smutną historię. W czasie II wojny światowej rozegrały się tu najbardziej zażarte i krwawe walki, m.in. bitwa nad Sutjeską, w trakcie której Foča 40 razy przechodziła z rąk do rąk. Najwięcej ofiar ponieśli wtedy Muzułmanie bośniaccy. Rozmiary tej tragedii przedstawiano obrazowo, mówiąc, że „rzeka Drina była czerwona od krwi”. Podobne opowiadania wiążą się z ostatnią wojną z lat 1992–95, kiedy to społeczeństwo muzułmańskie doznało ogromnego okrucieństwa i doświadczyła wielorakiej przemocy ze strony bośniackich Serbów. W wyniku zaplanowanych czystek etnicznych zostało zamordowanych ok. 3 tys. osób, wiele uważa się za zaginionych, setki kobiet i dziewcząt było przetrzymywanych i gwałconych w tzw. obozach gwałtu (*rape camps*). Domy należące do Muzułmanów zostały obrabowane i spalone, a ich mieszkańcy wypędzeni.

Miasto położone jest pośród gór, przy ujściu rzeki Ćhotiny do Driny. W czasach

tureckich mieściła się tu siedziba hercegowińskiego namiestnika sułtana. Jeszcze do końca XIX w. Foča znana była z rzemiosła, zwłaszcza sztuki kowalskiej i złotniczej, oraz wyrobu kilimów. Podczas ostatniej wojny miasto zostało bardzo zniszczone – w ruinę obrócono wiele budowli, wśród nich meczet Aladża (Aladża džamija), który należał do najpiękniejszych zabytków architektury z okresu panowania tureckiego. Osiem innych meczetów z XVI i XVII w. zostało uszkodzonych lub całkowicie zniszczonych.

Obecnie niewiele pozostało śladów dawnej świetności Fočy. W centrum miasta stoi **sahat kula** z 1758 r., a obok zdewastowany karawanseraj. Ta obecna wieża zegarowa zastąpiła jednak wieżę pochodzącą z 1493 r., pierwszą w całej w Bośni i Hercegowinie, o której wspominają źródła historyczne. W jej sąsiedztwie jest jeszcze trochę starych domów dawnej dzielnicy bazarowej, tj. čaršiji, z których wiele wciąż jest zrujnowanych, ale część jest stopniowo odnawiana, bowiem do miasta wróciła garstka Muzułmanów. Odnowili oni także stojący w pobliżu wieży zegarowej **meczet Cesar-ski** (Careva džamija), ponownie otwarty w 2016 r. Świątynia ta oryginalnie powstała podobno z rozkazu sułtana Bajezyda w 1501 r. i ma wysoki na 32 minaret. Otacza ją cmentarz z nielicznymi ocalałymi starymi nagrobkami. W pobliżu jeszcze wciąż straszą wypalone **ruiny meczetu Mehmeda-paszy Kukavice**. Na drugim brzegu Čehotiny na terenie parku Aladża trwa odbudowa **meczetu Aladża** (Aladża džamija). Całkowicie odbudowany jest natomiast **meczet Atik Ali-paszy** (Atik Ali-pašina džamija) w północnej części miasta, przy ulicy Dejtonskiej. Pochodzący oryginalnie z 1546 r., został odbudowany jako pierwszy w mieście już w 2007 r. Ma duży portyk nad wejściem, wsparty na drewnianych słupach i niewielki portal stalagmitowy.

Najważniejszym bogactwem Fočy jest wspaniała, dzika przyroda obfitująca w gęste lasy i czyste rzeki. Panują tu doskonałe warunki do polowania, wędkowania i raftingu, które to formy wypoczynku są bardzo popularne w tym regionie. W mieście i okolicy znajdują się biura turystyczne, które organizują spływy Driny i Tarą.

Dojazd i orientacja

Okolo 4 km od Fočy znajduje się skrzyżowanie dróg nr M-18 (Sarajewo–Nikić w Czarnogórze) i M-20 (Trebinje–Goražde). Samo miasto leży na prawym brzegu rzeki Driny, w miejscu gdzie łączy się z nią inna mniejsza rzeka – Čehotina. Autobusem dojedziemy z Fočy m.in. do Trebinje, Višegradu i dalej aż do Zvonika, a także oczywiście do Sarajewa (większość połączeń na dworzec Lukavica w Sarajewie Wschodnim). Rozkład obejmuje też połączenia zagraniczne, np. w kierunku Belgradu, Suboticy, Nikšića i Podgoricy. **Dworzec autobusowy** znajduje się okolo 600 m na wschód od centrum: przy ul. Cara Dušana (informacja ☎ +387 58 211809), należy przejść przez most na rzecę Čehotina i zaraz za parkiem skręcić w prawo, dojazd oznakowany. Po przekroczeniu mostu, który prowadzi do centrum, wejdziemy na główną ulicę miasta – Kralja Petra I – pośrodku której znajduje się plac o tej samej nazwie z popiersiem króla. Ulica ta ciągnie się prosto aż do mostu na Drinie, za którym jest skrzyżowanie z poprzeczną główną szosą M-20. Równoległe do ul. Kralja Petra I od strony północnej biegnie ul. Njegoševa, która również przekracza rzeczkę Čehotinę kolejnym mostem – te dwie ulice stanowią centrum miasteczka. Znajdziemy tu kilka banków, pocztę, kawiarnie, niewielkie punkty gastronomiczne i jedyny hotel.

Informacja turystyczna

Turistička organizacija Foča, Šantičeva broj 4 (przy placu z popiersiem króla Petra I), ☎ +387 58 212416, @ www.focaravajuce.org, 📞 pn.–pt. 9.00–17.00. Punkt informacji turystycznej znajduje się również przy ul. Kralja Petra I 9, 📞 pn.–pt. 8.00–16.00.

Noclegi

Okolice Fočy, ze względu na liczne ośrodki raftingowe, pełne są kempingów. Trzeba wziąć pod uwagę fakt, że są one czynne przeważnie tylko w okresie V–IX.

Kup książkę

Poleć książkę

Można spać w domkach (latem brak miejsca nie należy do rzadkości; 20–25 KM) lub rozbić własny namiot (15–20 KM od osoby, namiot i samochód). W sprawie noclegu można kontaktować się z jednym z klubów raftingowych (patrz: Aktywny wypoczynek) lub po prostu kierować się wzdłuż rzek Driny lub Tary, gdzie są one zlokalizowane. Najbliżej miasta znajduje się **Drina Auto-camp** (Patkovina, ☎ +387 65 591460, 📧 www.autocampdrina.com), niecałe 3 km na północ od miast przy szosie wzdłuż Driny w kierunku Goražde. Jedyne hotel w Foči znajduje się w samym centrum miasta: **Hotel Zelengora** (ul. Njegoševa 4, ☎ +387 58 210013, 📧 <http://hotel-zelengora.com>, dwójka od 80 KM). Inne obiekty noclegowe – całoroczne – znaleźć można w okolicy. Około 1,5 km na południe od skrzyżowania głównych dróg przy szosie w stronę Tjentište i Trebinje w osadzie Trnovace stoi przyjemny **Motel Bavaria** (☎ +387 58 230375 lub 65 545308, rezerwacje także przez stronę 📧 www.booking.com, dwójka od 40 KM) z restauracją i wygodnymi pokojami z łazienką lub bez, a także domkami kempingowymi. Obok motelu można skorzystać z pokoi gościnnych **V&P Rooms** (☎ +387 65 528751 lub 66 480262, 📧 jankovicvisnja@gmail.com, dwójka od 32 KM) ze wspólnymi łazienkami oraz dostępem do

kuchni. Po adresy innych kwater prywatnych w okolicy można się zgłosić do punktu informacji turystycznej.

Wyżywienie

Większość ośrodków raftingowych ma własne zaplecze gastronomiczne i oferuje smaczne domowe posiłki. W Foči przy ul. Kralja Petra I znajduje się kilka punktów oferujących szybkie przekąski, m.in. **Mesara** i **Grill Arsići** (mięsa z rusztu), **Tomi** (burek) czy **Fast Food Pipi**. **Rotšilnica Mimi** przy ul. Jevrejskiej obok targowiska (tuż poniżej meczetu Cesarskiego) oferuje tanie, proste dania z rusztu. Za rzeką Čehotiną znajduje się duży supermarket Konzum (za mostem na końcu ul. Njegoševa w lewo), a przy głównym placu mniejszy sklep Mozart. Warta polecenia jest również restauracja przy motelu Bavaria.

Aktywny wypoczynek

Oferta licznych klubów raftingowych jest zblizona, ceny spływów zaczynają się od 90 KM/os., taniej jest w przypadku rezerwacji grupowej lub z wyprzedzeniem. Wiele firm poza raftingiem oferuje inne formy aktywności: kanioning, wyprawy off-roadowe samochodami terenowymi, górskie wycieczki piesze. Poniżej podano kontakt jedynie do kilku

Góry Treskavica

Około 30 km na zachód od Foči i mniej więcej w podobnej odległości na południe od Sarajewa leży piękne pasmo górskie Treskavica. To wapienne góry, których kilka szczytów przekracza wysokość dwóch tysięcy metrów z najwyższym szczytem **Mala Čaba** (popularnie zwanym Đokin Toranj od stojącej tu przed ostatnią wojną wieżą, 2086 m n.p.m.). Pasma Treskavicy, którego południowa część tworzy rozległy płaskowyż ze stromymi skalnymi urwiskami na krawędziach, w północnej części, w której wznoszą się najwyższe szczyty, jest bardzo zróżnicowane – jest tu kilka grzbietów i grani z licznymi skałami i urwiskami, a przede wszystkim pięknymi jeziorami polodowcowymi. Najbardziej znane i największe jest **Veliko jezero**, położone na wysokości 1548 m n.p.m., a w pobliżu są jeszcze dwa inne górskie stawy. Niestety, choć góry Treskavica są bez wątpienia jednym z ciekawszych i piękniejszych krajobrazowo pasm górskich w kraju, to w latach 1992–95 przebiegała przez ich środek linia frontu, wzdłuż której toczyły się ciężkie walki. Wojna zniszczyła tradycyjne pasterstwo w górach z licznymi osadami letnimi (katunami), pozostawiła też po sobie pamiętkę w postaci tysięcy min. Choć wiele z nich zostało zlokalizowanych i rozbrojonych, wciąż przestrzega się przed samotnymi wędrownkami bez doświadczonych miejscowych przewodników. Względnie bezpieczny jest jedynie odnowiony kilka lat temu i dobrze oznakowany szlak na najwyższy szczyt. Szlak rozpoczyna się w wiosce Turovi po północno-wschodniej stronie gór (trzeba skręcić w oznakowaną drożkę w Trnovie z szosy M-18). Prowadzi najpierw drogą szutrową do schroniska Treskavica, a potem leśnymi drogami i ścieżkami nad Veliko jezero, skąd następnie można wejść na sam szczyt. To jednak długa wycieczka, bo na wejście na szczyt i zejście do punktu wyjścia trzeba przeznaczyć nawet 10 godzin.

organizatorów. Jadąc samochodem wzdłuż rzeki Driny lub Tary, możemy sami wybrać odpowiedni dla siebie ośrodek – jest ich tam bardzo dużo, a zjazd do każdego z nich jest dobrze oznakowany. W okresie letnim warto składać rezerwację z wyprzedzeniem nie tylko ze względu na możliwość zniżki – ośrodki są wówczas obleżone przez grupy zorganizowane.

➤ **Rafting Klub „Drina-Tara”,** Bastasi, ☎ +387 65 721469 lub 906188, 🌐 www.raftingtara.com, klub znajduje się około 18 km na południe od miasta, zaledwie 7 km przed granicą z Czarnogórą w Šćepan Polje; od 90 KM za jeden dzień ze śniadaniem i obiadem (bez noclegu) do 460 KM za czterodniowy pobyt w Parku Narodowym Durmitor (Czarnogóra) z różnymi atrakcjami.

➤ **Rafting Club Tara Raft,** Bastasi, ☎ +387 65 901517, 🌐 www.tara-raft.com, lokalizacja podobna do poprzedniego klubu, w ofercie trekking, kanioning i inne; od 96 KM rafting ze śniadaniem bez noclegu.

➤ **Kamp Tara 87,** ☎ +387 65 719195, 🌐 www.kamptara87.com, ośrodek położony 3 km od granicy z Czarnogórą, na miejscu restauracja i sygnał Wi-Fi; 100 KM jednodniowy spływ ze śniadaniem i obiadem, dwudniowy już od 140 KM.

Okolice

Niedaleko Fočy, w wiosce **DANIČIĆI** znajduje się ciekawe zjawisko geologiczne zwane **piaskowymi piramidami** (*pješane piramide*). Formacje te, przypominające swym wyglądem twory tureckiej Kapadocji (choć w przeciwieństwie do nich powstały nie z tufów, ale miękkich piaskowców), zostały uformowane ponad 200 lat temu w wyniku procesów erozyjnych gleby, na które wpływ miały zmienne warunki pogodowe. „Piramidy” stanowią interesujące urozmaicenie tutejszego krajobrazu, ich wygląd kojarzy się raczej z pustynnym Dzi-kim Zachodem niż zielonymi dolinami rzeki Driny. Aby tutaj dotrzeć, należy wyjechać z Fočy drogą nr M-20 na północ (w kierunku Goražde) i po kilometry skrócić w lewo zaraz za dużymi magazynami przy szosie

w kierunku miejscowości Miljevina. Droga wiedzie wysoko po zboczu nad doliną potoku Susješni i jest w nienajlepszym stanie, zwłaszcza od przełęczy Skravnik (835 m n.p.m.) nad doliną, za którą zjeżdża się dość stromo w dół. Formacje znajdziemy niedaleko drogi po przejechaniu ok. 9 km. Można tu również dotrzeć z przeciwnej strony, odbijając z szosy M-18 – to dobry sposób, gdy jedzie się od strony Sarajewa, trzeba wówczas skręcić w lewo w osadzie Rataj na Milevinę, a następnie w prawo i minąć po lewej dużą odkrywkę żwirów. Odległość do głównej drogi jest nieco mniejsza (ok. 6 km), ale droga wcale nie lepsza.

Gradačac

🏠 13 tys.

Niewielkie miasto w północnej części Bośni jest jednym z najdalej na północ wysuniętych ośrodków Federacji Bośni i Hercegowiny, otoczonym z trzech stron terytorium Republiki Serbskiej. Położone pośród niewysokich, łagodnie zarysowanych wzgórz, wznoszących się tu jeszcze na nieznaczne wysokości z pobliskich równin, rozciągających się wzdłuż biegu rzeki Sawy. Można tu zajrzeć, zbaczając z głównych tras, by zwiedzić piękny meczet oraz zamek.

Historia

Pierwsza wzmianka o mieście – zwanym wtedy Gračac – pochodzi z 1465 r., choć wiadomo, że już w 1302 r. był tu ośrodek żupani. W 1463 r. najazd turecki spustoszył okolicę, ale siły osmańskie zostały wyparte przez Węgrów. Ostatecznie w 1512 r. okolicę opanowali Turcy osmańscy, wypierając stąd załogi węgierskie. Miasteczko nie było jednak znaczące, dopiero w 1710 r. stało się ośrodkiem kapitanii, nadgranicznego

Kup książkę

Poleć książkę

okręgu w imperium osmańskim, utworzonego w związku z przesunięciem granic imperium na rzekę Sawę w wyniku pokoju karłowickiego w 1699 r. Kolejni kapietanowie dbali o rozwój miasta, rozbudowując m.in. obwarowania twierdzy. W 1. poł. XIX w. w Gradačacu były dwa karawanseraje, dwie medresy, cztery meczety i kilka mekteb (szkół podstawowych). Większość tych obiektów miasto zawdzięczało trzem kolejnym kapetanom z miejscowej rodziny Gradaševićów: Osmanowi, Muratowi i Huseinowi. Ten ostatni zasłynął jako przywódca buntu bośniackich kapetanów w 1831 r. przeciwko władzom osmańskim – ze swymi oddziałami miał – gromiąc siły tureckie – opanować niemal całą Bośnię i dotrzeć aż do Kosowa. Zdradzony, ostatecznie musiał ratować się ucieczką do Austrii.

Podczas wojny w Bośni miasto zostało bardzo zniszczone, znajdowało się bowiem blisko strategicznie ważnego dla Serbów korytarza, łączącego zajęte przez nich

terytoria w zachodniej oraz wschodniej części Bośni.

Warto zobaczyć

Wzgórze nad centrum zajmuje widoczna z daleka biała wieża. Jest ona częścią **twierdzy Gradačačka** (Gradačačka tvrđava), zajmującej rozległy teren, na którym podobno istniał w starożytności rzymski fort. Budowę fortecy rozpoczęto po 1765 r. i trwała ona etapami aż do 1821 r. Szeroki zewnętrzny pierścień murów obronnych, do dziś zachowany w dużej części, opasał całe wzgórze. Na teren twierdzy prowadzą trzy bramy z tureckimi inskrypcjami w alfabecie arabskim. Wewnątrz murów rozciąga się niewielki park, jest tu także stary zaniedbany budynek szkolny oraz nieduży gmach mieszczący bibliotekę miejską. Obok wznosi się masywna, kamienna, 22-metrowa wieża zegarowa (*sahat kula*) z 1824 r. Jest ona dość mocno odchylona od pionu i od II wojny

fot. K. Bzowski

Twierdza Gradačačka i pomnik ofiar wojny w Bośni

Kup książkę

Poleć książkę

Spis treści

NIEZBĘDNIK TURYSTY – ZAWSZE POD RĘKĄ.....	2
ZOBACZ KONIECZNIE	4
ZAPLANUJ PODRÓŻ	9
Trasa 1. Bośnia i Hercegowina w tydzień.....	10
Trasa 2. Bośnia i Hercegowina w dwa tygodnie.....	16
Jeśli interesują cię.....	21
WYDARZENIA KULTURALNE.....	23
10 ZASAD ODPOWIEDNIEGO PODRÓŻOWANIA	26

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Przed wyjazdem.....	27
Wybór czasu podróży.....	27
Formalności wizowo-paszportowe.....	27
Ubezpieczenie i zabezpieczenia medyczne.....	29
Pieniądze.....	28
Źródła informacji o kraju.....	29
Przygotowania do podróży.....	31
Co zabrać?.....	31

Przejazd.....

Podróż samolotem	32
Podróż pociągiem.....	32
Podróż autobusem.....	33
Podróż samochodem.....	33
Przejścia graniczne.....	34
Powrót.....	35

Na miejscu.....

Noclegi.....	35
Wyżywienie	37

Informacje A–Z.....

KRAJ W PIGUŁCE

INFORMACJE KRAJOZNAWCZE.....

Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza	49
Przyroda.....	52
Historia.....	56
Ludność.....	67
Polityka i gospodarka.....	70
Język.....	72
Religia.....	73

Kultura.....	74
Kuchnia	81
JAK KORZYSTAĆ Z MAP REGIONÓW.....	84

ZWIEDZANIE BOŚNI I HERCEGOWINY.....

SARAJEWO I OKOLICE

Sarajewo

Historia.....	88
Katedra katolicka i okolice.....	94
Zachodnia część Baščaršiji.....	95
Wokół meczetu Gazi Husrev-bega.....	99
W sercu Baščaršiji.....	101
Ponad Baščaršiją.....	104
Nad rzeką Miljacką.....	105
Wokół meczetu Królewskiego.....	106
Z biegiem rzeki do Skenderiji.....	108
Wzdłuż Alei Snajperów.....	109
Poza centrum miasta.....	110

Okolice Sarajewa

Ilidža.....	119
Wodospad Skakavac.....	120
Trasa 1. Do najwyższego wodospadu Bośni i Hercegowiny.....	121
Trasa 2. Na szczyt Bukovika.....	122
GÓRY BJELAŠNICA I IGMAN.....	124
Trasa 3. Do Lukomira.....	129
Trasa 4. Na najwyższy wierzchołek Bjelašnicy.....	130
Jaskinie Bijambare	131

BOŚNIA ZACHODNIA

Banja Luka

Park Narodowy Kozara.....	143
Monaster Moštanica.....	145
Monaster Gomionica.....	147
Kaniony Vrbasu i Krupa na Vrbasu	147

Biać.....

Park Narodowy Una	154
Zamki w okolicy Bihacia.....	159

Fojnica

Jajce

Plivsko jezero.....	171
---------------------	-----

Kup książkę

Poleć książkę

Doliną Vrbasu na południe	172	Tuzla	230
Prusac	173	Visoko	235
Livno	174	Višegrad	237
Livanjsko polje	177	Kaniony Driny i Limu	241
Jezioro Buško	178	Monaster Dobrun	242
Park Krajobrazowy Blidinje	178	Žepa	242
Kupres	181	Vranduk	244
Sanski Most	183	HERCEGOWINA	247
Travnik	185	Mostar	248
Góry Vlašić	191	Blagaj	260
BOŚNIA WSCHODNIA	195	Konjic	263
Doboj	196	Medjugorje	268
Foča	199	Neum	275
Gradačac	202	Počitelj	277
Kraljeva Sutjeska	205	Stolac	281
Maglaj	207	Trebinje	285
Park Narodowy Sutjeska	210	 SŁOWNICZEK POLSKO-BOŚNIACKI	 291
Trasa 5. Najwyższy szczyt Bośni	218	SPIS RAMEK	295
Trasa 6. Doliną Suskiego potoku nad jeziorem Trnovačko	220	SPIS MAP I PLANÓW MIAST	295
Trasa 7. Trawers Maglicia	221	SPIS TREŚCI	296
Trasa 8. Ponad górskimi stawami Želengory	222	INDEKS	298
Park Krajobrazowy Tajan	223	AUTORZY PRZEWODNIKA	301
Srebrenica	226	LEGENDA	302
Tešanj	228		

Spis ramek

Tranzytem do Czarnogóry	9
Tranzytem do Chorwacji.....	10
Mając trzy dni w Sarajewie. . .	12
Będąc kilka dni w Mostarze. . .	18
Bośnia i Hercegowina dla dzieci.....	20
A jeśli nie chcesz się rozczarować. . .	22
Bośnia i Hercegowina – przydatne strony	
internetowe	30
Bośnia i Hercegowina – dni wolne od pracy.....	40
Placówki dyplomatyczne	44
Polja i ponory	50
Kościół bośniacki w średniowieczu	59
Ofiary wojny 1992–95.....	65
Polacy w Bośni i Hercegowinie.....	68
Podział polityczny Bośni i Hercegowiny.....	72
Bogomili	73
Stečki (stećci).....	74
Architektura meczetu.....	76

Goran Bregović.....	78
Bośnia i Hercegowina z innej perspektywy.....	80
Leksykon specjalistów kuchni bośniackiej	82
Historia Gazi Husrev-bega – namiestnika	
sułtana (Ghazi Khusraw-Bey, 1475–1541)	89
Polacy w austro-węgierskim Sarajewie	90
Sarajewska cerkiew prawosławna	94
Inat kuća	106
XIV Zimowe Igrzyska Olimpijskie	
w Sarajewie (1984)	111
Meczet Banja Luki	139
U Polaków z Bośni	143
Tajemnicze lotnisko pod Bihacem.....	152
Honorowy obywatel Travnika	185
Góry Treskavica.....	201
Na ratunek w górach	217
Ivo Andrić.....	240
Historia Starego Mostu	250
Jak Stary Most stał się budowlą rzymską.....	256
Hercegowińskie Himalaje	259
Jak wygląda Matka Boska?	269
Widzący	270
Posąg Chrystusa Ukrzyżowanego.....	271
Cuda.....	272

Spis map i planów miast

Bośnia i Hercegowina.....	przednia okładka
Trasa 1 (BiH w tydzień)	11
Trasa 2 (BiH w dwa tygodnie)	17
Regiony Bośni i Hercegowiny	85
Okolice Sarajewa.....	86
Sarajewo	92–93
Sarajewo – śródmieście (zachód).....	96–97
Sarajewo – śródmieście (wschód).....	98–99
Sarajewo – Baščaršija.....	102–103
Bośnia zachodnia.....	132

Banja Luka – stare miasto.....	136–137
Banja Luka.....	140
Bihać.....	151
Okolice Bihacia.....	155
Jajce	167
Travnik.....	188
Bośnia wschodnia	194
Park Narodowy Sutjeska	218
Tuzla.....	232
Hercegowina	248
Mostar – centrum	252
Mostar.....	254
Trebinje.....	286–287
Sarajewo	tylna okładka

Kup książkę

Poleć książkę

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

Lubisz podróżować samodzielnie? Chciałbyś poznać historię, kulturę i przyrodnicze atrakcje odwiedzanych krajów, regionów i miast?

Seria **Bezdroża Classic** powstała z myślą o Tobie! Ten przewodnik pomoże Ci zaplanować wyjazd, stanie się Twoim wiernym towarzyszem podróży i zapewni pasjonującą lekturę także po powrocie!

W przewodniku:

- niezbędne informacje praktyczne i krajoznawcze
- szczegółowe opisy regionów, miejscowości, zabytków i obiektów przyrodniczych
- kalendarium wydarzeń kulturalnych
- liczne ciekawostki
- przydatny słowniczek

zobacz koniecznie

niezbędnik turysty

przejrzysty układ

mapy
z oznaczeniem
atrakcji

polonika

24 mapy i plany

38 ramek z ciekawostkami

2 trasy samochodowe

8 tras górskich

Nr katalogowy: 50177

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:

0 801 339900

0 601 339900

➤ <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane:
➤ <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
➤ <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63

e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ISBN 978-83-283-3110-5

9 788328 331105 >

Cena 39,90 zł